

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Opvs De Iudiciis Divinis, Qvae Devs In Hoc Mvndo Exercet

Accessit index concionatorius in omnes totius anni dies Dominicos &
Festos, ab ipso Auctore confectus

Stengel, Georg

Ingolstadii, 1651

Capvt XXII. Octauam morborum caussam, esse homines, non iam alijs, sed
sibimet ipsis, per sua vitia, morborum accersentes.

urn:nbn:de:hbz:466:1-45701

ties non infelicitè cecidisset, iam audacior factus etiam mari tumido & impacato ausus est se credere, sed vi ventorum fluctuumque victus, ac tandem obrutus periit. Vides canem in aquas, & pericula insipientem? vides aliquoties extractum è tot fluctibus? sed non fuit illi satis periculosum mare: etiam ventos & procellas in suum interitum prouocauit. Tandem igitur magnus natator periit. *Quia qui amat periculum, in illo peribit.* Nec virorum tantum ea est audacia, sicut Erus amore Leander, ita Phyllis amore Demophontis insanit, ut spreto omni periculo, in aquis vellet perire. Ita enim ait;

Eccles. 3. 27.

Ouid. ep. 2.
Phyllid. ad
Demophont.

*In freta procurre, vix me retinentibus undis,
Mobile quàm primas porrigit aquor aquas.
Quò magis accedunt, minus, & minus utilis asto,
Lingor, & ancillis excipienda cado.
Est sinus adductos modicè falcatus in arcus,
Ultima praruptâ cornua mole rigent.
Hinc mihi suppositas immittere corpus in undas
Mens fuit, & quoniam fallere pergis, erit.
Ad tua me fluctus projectam littora portent,
Occurramq; oculis intumulata tuis.*

Vides iterum canem in aquis perire cupientem? Leandrum & Phyllidem in pericula sua ire quis coëgit? amor voluptatis; alios adigit amor potandi, ut proinde suos morbos, suasque mortes sibi met debeant ipsis ascribere. Sed hoc genus argumenti, per suas species est discutiendum.

CAPUT XXII.

Octauam morborum causam, esse homines, non iam alijs, sed sibi met ipsis, per sua vitia, morbum accersentes.

I.
Hippocrati
lib. 1. de
morb.

Verè Hippocrates scripsit: *Quacumque necessitatem habent, ut fiant in morbis ac vulneribus mala supra mala, ea ubi fiunt, in medicum culpam reuocimus, & necessitatem talia fieri cogentem, non agnoscimus.* Homines enim si sentiant sibi morbos supra morbos accedere, naturam, medicum, DEVM ipsum accu-

accusant, neque in proprium sinum inspiciunt, vt morborum suorum veram originem deprehendant. Naturam accusant fragilem, quam ipsi faciunt fragiliorem. De medicorum queruntur impericia, & suae intemperantiae obliuiscuntur. DEVM immitem arbitrantur, qui eos sinat male valere, cum ipsi sibi sint crudeles, & morbos mortalesque vltro accersant. Neque enim tantum periculis, sed etiam causis morborum se se propinant. *Morborum omnium*, inquit Hippocrates, *vnus & idem modus est: locus vero ipse eorum differentiam facit. Quare videmus quidem morbos inter se nihil simile habere, propter diuersitatem scilicet locorum, cum sit tamen vna morborum & species, & causa quoque eadem.* Nempe eadem prauorum humorum disturbatio & pugna, aut sanguinis corruptio in diuersis corporis partibus, quarum temperies dissimularis est, apta etiam atque potens est efficere morbos diuersos. Sic, si generatim loquamur, turbatio inordinatioque mentis, & prauus appetitus in diuersis hominibus, quorum alij aliter afficiuntur, potest, soletque diuersos iisdem creare morbos, quibus minus indignarentur, si cogitare vellent, a sua culpa vitijque proficisci.

Hippocr. lib. de flatib.

Pigro, cui supplicij loco labor est, quies sua non solum dulcis videtur, verum etiam salutaris. Sedendo, otiano, stertendo pinguescit, sicut glis montanus. Quid igitur? Num idcirco morbos vitat? immo nutrit. *Male mihi esse malo, quam molliter*, ait Seneca. *Si mollis es, paulatim effaminatur animus, atque in similitudinem otij sui, & pigris, in qua jaces, soluitur.* Subscribit Isidorus, cuius haec sunt: *Per torporem vires & ingenium defluunt.* Alius est desidia affectus, alius effectus. *Torpor & ignavia dicunt: si leuioni, continuato studio, semper insistis, oculorum caliginem incurris. Si indefinenter lacrymas fundis, ipsos etiam oculos amittis. Si protelatis vigilijs psalmorum censum persoluis, insaniam capitis acquiris. Si quotidiano labore te conficis, ad opus spirituale quando consurgis? Hic est ignavia affectus. Effectus autem quis? Ignavia nemo immortalis factus est,* ait alio quidem intellectu Sallustius, sed etiam nostro verissime. Quia, teste Demetrio, *in otio inconcusso jacere non est tranquillitas, malacia est, qui & vitam desidiosam mare mortuum vocat.* Vt ergo aquae stagnantes, quae non commouentur, citius

II.

Senec. ep. 33.

Isidor. lib. 21 foliloquior. S. Augustin. lib. de conflictu vitiorum & virt. 9.

Sallust. in Iugurtha.

Senec ep. 68. ad Lucilium.

214 Cap. XXII. Octava morborum causa, homines per sua vitia, putrescunt; ita nemo facilius ægrotat, quàm qui minimè laborat. Ambulans, currens, sudans, multos noxios dissipat humores, qui in varias corporum pestes colliguntur. Frigora, æstus, imbres, niues, tempestates rident, qui aratro assueverunt. Delicatos, quæuis asperior aura afflans deijcit. Cui ergo ascribendum est, si caput statim dolet pigro? si pondere venter penè rumpitur? si aquiliculus pingui tentus omaso non sinit respirare ambulantem? Si stomachus crudo cibo oneratur? Si lacerti languent frigore? Si pedes vix possunt tolli ad gradiendum? Etiam fax immota torpet, quæ ignem agitata restituit. Antiquum verbum est: *Emollit otia vires, sicut rubigo ferrum.* Quod Mantuanus quoque his versibus monuit:

Horat. lib. 2.
serm. sat. 5.

Bapt. Mantuan. lib. 1.
Parthen.

*Calcar erit segni; pigros rubigine sensus
Otia corrodunt, sopitaq; pectora corpor
Noxius obliquat. Ferrum si transit in vsu,
Assiduo splendore micat, vultuq; nitenti,
Audet ad argenti decus aspirare superbum.
At si longa quies ierit, fuscatur, & atram
Vertitur in scabiem, celeriq; absumitur ano.*

Multi fessitando ægroti facti, ad sanitatem redierunt, postquam cursu, pila, venatione, aut alio vtili labore corpus cœperunt exercere. Pigrizia igitur, quia culpabilis & pœna digna est, seipsam morbis plectit, quibus careret, si laborare voluisset.

III.

Quid ira valerudini noceat, vel ipse color indicat vultibus horum inductus. Animo calente, facies quoque calet,

Senec. in
Thyeste.
Senec. li. 1. de
ira. cap. 1.

*Cum spirat ira sanguinem, nescit tegi,
sed fronte tota, quod spirat, profitetur. Nescias, ait Seneca: utrum magis detestabile vitium sit, an deforme. Cetera licet abscondere, & in abdito alere: ira se profert, & in faciem exit: quantoq; maior est, hoc effertur manifestius. Ac paulò supra: Ut autem scias, non esse sanos, quos ira possedit, ipsum illorum habitum intueri. Nam, ut furentium certa indicia sunt, audax, & minax vultus, tristis frons, sorua facies, citatus gradus, inquieta manus, color versus, crebra, & vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt. flagrant, & micant oculi, multus ore toto rubor, exastuante ab imis præcordijs sanguine; labia quatuntur, dentes comprimuntur, horrent, ac subi-*
guntur.

guntur capilli, spiritus coactus ac stridens, articularum seipos torquentium sonus, gemitus mugitusq̄, & parum explanatis vocibus sermo praruptus, & complosa sapius manu, & pulsata humus pedibus, & totum concitum corpus, magnaſq̄ minas agens, fœda visu & horrenda facies deprauantium se, atq̄ intumescantium. Nec Philosophus tantum, sed etiam Poëta id deplorauit, dum ita cecinit:

Ora tument ira, nigrescunt sanguine vena,

Lumina Gorgoneo sauius angue micant.

Quis tales non iudicet furere, & longè veriùs ægrotare? Egros scimus nervos esse, ait idem Philosophus, ubi inuitis nobis mouentur. senex, aut infirmi corporis est, qui cum ambulare vult, currit. animi motus eos putemus sanissimos, validissimosq̄, qui nostro arbitrio ibunt, non suo ferentur. Nihil tamen aequè profuit, quam primùm intueri deformitatem rei, deinde periculum. Non est vilis affectus facies turbatior. pulcherrima ora fœdauit, toruos vultus ex tranquillissimis reddidit. Liquit decor omnis iratos: & siue amictus illius compositus sit ad legem, attrahet vestem, omnemq̄ curam sui effundet. Si capillorum natura vel arte jacentium non informis est habitus; cum animo inhorrescunt, tumescunt vena, concutitur crebro spiritu pectus, rabida vocis eruptio colla distendit. tunc artus trepidi, inquieta manus, totius corporis fluctuatio. Qualem intra putas esse animum, cuius extrà imago tam fœda est? quanto illi intra pectus terribilior vultus, acrior spiritus est, intensior impetus, rupturus se nisi eruperit? Quales sunt hostium, vel ferarum cada madentium, aut ad cadem euntium aspectus; qualia Poëta inferna monstra finxere, succincta serpentibus, & igneo flatu; quales ad bella excitanda, discordiamq̄ in populos diuidendam, pacemq̄ lacerandam, tærrima inferum exeunt Furia: talem nobis iram figurèmus, flammâ lumina ardentia, sibilo mugitusq̄, & gemitu & stridore, & si qua his inuisior vox est. perstreptentem, tela manu utraq̄, quatiensem, neq̄ enim illi tegere se, cura est toruam cruentamq̄, & cicatricosam, & verberibus suis liuidam, incessibus vesanis, offusam multa caligine, incurstantem, vastantem, fugantemq̄: & omnium odio laborantem, sui maximè: si aliter nocere non possit, terras, maria, calum ruerescipientem, infestam pariter, inuisamq̄, vel si videtur, sit qualis apud vates nostros est:

Sanguineum quatiens dextra Bellona flagellum,

Aut

Ouid. lib. 3.
de arte.

Senec. l. 2. de
ira cap. 35.

Aut scissâ gaudens vadit Discordia pallâ.

Aut si qua magis dira facies excogitari diri affectus potest? Quibusdam, ut ait Sextus, iratis profuit aspexisse speculum. perturbavit illos tanta mutatio sui: velut in rem presentem adducti non agnoverunt se, & quantum ex vera deformitate imago illa speculo repercussa reddebat animus si ostendi, & si in vlla materia perlucere posset, intuentes nos confunderet, ater, maculosusq; astuans, & distortus, & tumidus. Nunc quoq; tanta deformitas eius est per ossa carnesq;, & tot impedimenta effluentis: quid si nudus ostenderetur? speculo equidem neminem deterritum ab ira credo. quid ergo? qui ad speculum venerat, ut se mutaret, iam mutauerat. Iratis quidem nulla est formosior effigies, quam atrox & horrida, qualesq; esse, etiam videri volunt. Magis illud videndum est, quam multus ira per se nocuerit. Alij nimio feruore rumpere venas, & sanguinem supra vires elatus clamor egestit, & luminum suffudit aciem in oculos vehementius humor egestus, & in morbos agri recidere. nulla celerior ad insaniam via est. multi itaq; continuauerunt ira furorẽ; nec quam expulerant mentem, umquam receperunt. Aiacem in mortem egit furor, in furorẽ ira. Sed quid è fabulis exempla petimus? Saulem odio inuidiaque flagrantem quoties spiritus malus inuasit, & miseris modis exagitauit?

1. Reg. 16. 14.

I V.

Vidimus sæpe homines iratos, effusa bile, etiam in podagram incidentes, & quod irâ hoc malum accersuissent, sibi ipsis ob iram irasci. Vidimus homines ita per choleram immutatos, ut omnium membrorum contractionem paterentur. Queruntur de podagra, cur irascuntur? sed abunt podagram, si sedent iram. Lamenta iterant, quod se mouere non possint; poterunt se mouere, si ira non moueantur. Pari modo alij odio contabescunt, alij inuidia rumpuntur; non inuideant, nihil eos rumpet; odia abijciant, & tabem abijcient. Hæc autem, quàm diu seruabunt, seruabunt causam morbi & doloris. *Ira quoq; & odium, ait Valerius, in pectoribus humanis magnos fluctus excitant: procursum celerior illa, nocendi cupidine hoc pertinacius. Vterq; consternationis plenus affectus, ac numquam sine tormento sui violentus: quia dolorem cum inferre vult, patitur, amara solitudine, ne non contingat ultio, anxius. Quàm multi sunt, quos ira, odium, & vindictæ appetitus non sinit dormire, aut quietem capere? Denique ira, odium, vindi-*

Valer. Max.
lib. 9. cap. 3.

vindicta, ipsa quoque vindicta, & quæcumque hominem in perniciem hominis instigant, prius eum lauciant, à quo exeunt, quàm quem petunt. Inuidus certè se ipsum, vt Democritus dixit, tamquam hostem offendit. Hinc & liuidus vocatur, quia ipso liuore prodit se percussam antè, quàm percutiat. Nec sine causa, in fabulis Apollo dicitur inuidus & auaro copiam fecisse petendi, quod vellent, sed id, quod petissent, ratum non habiturus, nisi, quod sibi alter petisset, alteri duplum præstaretur. Cùm autem auarus nullo pacto induci potuisset, quidquam vt sibi pereret, inuidus erui vnum oculum sibi petijt, vt auarus ambos amitteret. Quis hunc inuidum excæcauit? nonnè inuidia? quis excæcauit auarum? nonnè auaritia? Vt autem hic oculos, ita sæpe alibi auarus perdidit sanitatem, immò vitam. Nam vt vitam, aut sanitatem conseruaret, noluit pecuniam expendere pro medicina. Quid pro medicina? ne pro esca quidem. Vix enim vquam domi satis comedit auarus. Vade, si in morbum incidit, cui potest inualetudinem attribuere, nisi suæ parcitati? sicut rex Achab suæ euipiditati, qui negatâ sibi vineâ Naboth proiciens se in lectulâ suâ, 3 Reg. 23. 4) auertit faciem suam ad parietem, & non comedit panem. Auaritia illum strauit. Tam miser est auarus, vt, si quod cupit, non habet, ægrotes. Sed sèperbi quoque par est condicio. Mirabilis erat rex Antiochus, & cælum digito contingere sibi videbatur, speque totas iam ciuitates deuorauerat. omnia in contrarium euenerunt. Et factum est, vt audiuit rex sermones istos, expauit, & commotus est valde: & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitia, quia non factum est ei, sicut cogitabat. Et erat illic per dies multos, quia renouata est in eo tristitia magna, & arbitratu est se mori. Et vocauit omnes amicos suos, & dixit illis: Recepsit somnus ab oculis meis, & concidi, & corruui corde præ sollicitudine: & dixi in corde meo: Inquantam tribulationem deueni, & in quos fluctus tristitia, in qua nunc sum; qui iucundus eram, & dilectus in potestate mea!

Sed ante omnes mirabilis est luxuriosus. Hic enim dum voluptatem quærit, dolorem inuenit. Siquidem luxuria pestis blanda non animam demtaxat inquinat, sed corpus quoque ipsum corrumpit. Qua de causa Claudianus Stiliconem laudans, dixit:

Et

Nec

V.

Nec te jucundâ fronte sefellit

Luxurios, prædulce malum, qua dedita semper

Corporis arbitrijs, hebetat caligine sensus,

Membrâq; Circais effeminat acrius herbis.

Blanda quidem vultu, sed qua non tetrrior vlla

Interius fucata genas, & amicta dolosis

Illecebris toruos auro circumligat hydros.

Ille voluptatum multos intexuit hamis.

Cic. lib. de
senectut.

L. Viues in
li. 22. S. Aug.
cap. 22.

Hutten. lib.

Quàm magnus adolescentum numerus, dum castè viuit, etiam in vultu seruat puritatem? Serena frons, vigent oculi, florent genæ. Quàm primùm autem se finit æstu libidinis rapi ad mortem animæ, etiam vultu mutatur. Nec enim dumtaxat libidinosa intemperansq; adolescentia effectum corpus tradit senectuti, sed florem adolescentiæ etiam perdit, rosas è genis, è fronte lilia aufert, & heu, quos, quamq; tetros flores, quàm fædas gemmas eorum loco reponit? & quàm diris pestibus maciat partes, quæ peccauerunt? Non procul à se distant Venus & Venenum. Quid mirum est, si se maculat, qui veneno inhiat? An non ex hoc vitio oritur morbus perniciosissimus, & maximè vulgaris, quem alij Gallicum, alij Neapolitanum vocant? Est autem Indicus, ait L. Viues, illinc enim est in hunc orbem inuectus, cum quo in illa Hispaniensi India infantes nascuntur: sed de hoc nihil inuenitur scriptum à veteribus. Quid autem mirum, si infectio parentum, transit in liberos, & eorum parentum, qui sine vestibus, sicut incedunt, ita viuunt more bestiarum? Quosdam audiui dicere, se in Italia numquam magis ab hoc flagitio absterritos, quàm quando medicos comitati sunt ad Valetudinaria, in quibus magno numero, ingenti cruciatu Venerea lue laborantes secabantur, mutilabantur, curabantur. Nam apud quosdam ita inueteratum erat malum, vt non possent curari, nisi mutilatione. Quem isti tales, ob morbos suos, accusare debuerunt? nisi petulantiam & intemperantiam suam? Ab hoc morbo maximè sibi cauere debent, qui sunt maximè intemperantes. Quinam sunt illi? Nescio. Varro, teste Nonio, adolescentiæ est luxuriari. Sed non manet hoc vitium in adolescentibus, senibus quoq; adhæret, sicut & naturale supplicium, scabies Indica, quam viri docti Huttenus & Manar-

Manardus testantur, coepisse in Valentia Hispaniæ Tarraconensis, de Guafaco
 quo tempore Carolus Francorum rex expeditionem Italicam & Manard.
 parabat, cum elephantiosus quidam nobilis miles ad nobile scortum lib. 7. epist.
 tum accederet. Nam quicumque deinde ad mulierem ingressi Medic.
 sunt, eo malo infecti fuere, elephantiasi in illud degenerante.
 Qui hoc morbo plectitur, in eum non incommodè jaçtari potest
 illud scemma Sophar: *Ossa eius implebuntur viris adolescentiæ* Job 20. 11.

Alij potatoribus affirmant hoc vitium esse familiare. *Luxu- VI.
 riosares vinum*, ait Salomon. Consentit Apostolus, Ephesijs scri- Prou. 20. 1.
 bens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Expertus est id Nöe, Ephes. 5. 20.
 expertus filius prodigus, & coniungi hæc vitia indicavit ipse, Gen 9. 21.
 Deus, qui parentibus contumacem filium accusaturus hanc for- Luc. 15. 13.
 mulam præscripsit coram magistratu & senioribus recitandam:
Filius noster iste protervus & contumax est. monita nostra audire con- Deuter. 21.
semnit, comessationibus vacat, & luxuria atq; conuiujs. Rarò enim, 20.
 qui ebrius est, castus est. Itaque quid mirum, si morbi, qui im-
 puris adhærent, adhæreant & ebriosis? Quamquam & his sui
 sint, longèque plures morbi. Quod Poëta non tacuit, ita lo-
 quens:

*Nec Veneris, nec tu vini capiaris amore,
 Vno namq; modo vina Venusq; nocent.
 Vt Venus enervat vires, sic copia Bacchi
 Attenuat gressus debilitatq; pedes.*

Itaque intemperantia in Venere, in vino, in cibo morbos creat.
 De impuris sat dictum, si medicinam admittunt. Sed vltior ra-
 dix attingenda. Modica est oris lacuna, sed eam vt impleat non
 sufficit terra: nec enim siluæ dumtaxat plagis circumdantur, ma-
 ria retibus, aër pennis occupatur, atque vt omnia elementa ga-
 neæ seruiant, prædæ vndique petita, transeunt antè per ignem,
 quàm per guttur; ita abundantia luxuriat, luxuries morbis viam
 sternit. Quot perdices, quot phasiani jugulantur, quot gari,
 quot nulli vino immoriuntur, vt gulæ procures ad mortem du-
 cant, nec gustum tantummodo sapore, sed oculos quoq; colore,
 dum oblectant, decipiant? Itaque

De gulonibus paullo plura sunt adijcienda, de quibus S. VII.
 Ee 2 Spiri-

Ecclesi. 37. 32.

Spiritus hæc monet. Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam: in multis enim escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usq; ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adhucet vitam. Non loquoriam de insidijs, aut cibis veneno infectis. Sine veneno escæ sunt virulentæ, si sunt nimix. Quemadmodum enim nautæ nimium onerantes nauim, deinde iam exhaurienda sentina laborant: ita qui corpus onerant cibis, deinde clysteribus opus habent, vt illud inaniant. Sunt autem cibi quidam ex se noxij & graues; quidam etsi graues non sunt, noxij tamen fiunt nimietate. Magnum gulæ mancipium est, qui ab ijs, quæ experitur sibi inutilia esse, immò perniciofa, non potest abstinere. Vt enim omittam cucumeres, melopepones, boletos, quos voluptarium venenum Philosophus vocat, & similes terræ filios stomacho parum amicos, caseo quàm multi se se farciunt, à quo tamen degulato sciunt, in se calculos generari? Quam ob rem meritò recens Poëta, vt atro lapillo damnaret caseum tortoris calculi parentem, in Parodia, ad Catulli Phaselum ita lusit:

Senec. ep. 95.

Carol. Malapertius in
libr. Miscel-
lan,

Lapillus ille, qui tibi manum asperat,

Ait fuisse caseus Batanicus:

Neg, belluonis vltius stim impigri

Nequisse prouocare, siue res fores

Mero gerenda Gallico, aut Iberico.

Et hoc negat patentiæ Amsterodami

Forum negare: Cycladas Zelandicas,

Britanniam vltimam, horridosq; Vestfalos,

Brabantiamq;, Frisonumq; pascua;

Vbi iste, post lapillus, antea fuit

Opima vacca: namq; Frisonum in solo

Groninga pinguis, Amasiq; lymphide,

Tibi hac fuisse, & esse cognitissima,

Ait lapillus; vltimâ ex origine

Tuo faretur ambulasse margine,

Tuo imbuisse plantulas in aquore:

Et inde mulctra tot per improbas manus

Repleffe lacte, lacte sine caseo

Opus

Opus fuisset, aut verumq; sedula
 Simul colona misistaret in forum.
 Nec vltia vota nundinalibus Dijs
 Sibi esse facta, cum veniret à bone
 Batauica, has adusq; iam flex manu.
 Sed hac prius fuere; nunc inuiti
 Senet quiete, seq; consecrat tibi

Megara, Erinny, & Megara Erinnyos.

VIII:

Seneca, cum concessisset, fuisse veterem illam sapientiam, maximè nascentem, rudem, non minùs quàm ceteras artes, quarum in processu subtilitas creuit, adiecit: *Sed ne opus quidem ad-* Senec.ep. 95.
huc erat remedijs diligentibus. Nondum in tantum nequitia surre-
xerat, nec tam late se sparserat: poterant vitijs simplicibus obstare re-
media simplicia. Nunc necesse est tanto operosiora esse munimenta, quan-
to valentiora sunt, quibus petimur. Medicina quondam paucarum fuit
scientia herbarum, quibus sissetur fluens sanguis, vulnera coirent pau-
latim, deinde in hanc peruenit tam multiplicem varietatem. Nec est
mirum, tunc illam minus negotij habuisse, firmis adhuc solidisq; corpo-
ribus, & facili cibo, nec per artem voluptatemq; corrupto. Qui post-
quam coepit, non ad tollendam, sed ad irritandam famem quari, & in-
uenta sunt mille conditura; quibus auiditas excitatur: qua deside-
rantibus alimenta erant, onera sunt pleuis. Inde pallor & neruorum
vino madentium tumor, & miserabilior ex cruditatibus, quàm ex fa-
me macies: inde incerti labantium pedes, & semper qualis in ipsa ebrie-
tate titubatio: inde in totam cutem humor admissus, distentusq; venter,
dum male assuescit plus capere, quàm poterat: inde suffusio lurida bilis,
& decolor vultus, tadesq; in se putrescentium, & retorti digiti articulis
obrigescentibus, neruorum sine sensu jacentium torpor, aut palpitatio
sine intermissione vibransium. Quid capitis vertigines dicam? quid
oculorum auriumq; tormenta, & cerebri astuantis verminationes, &
omnia, per qua exoneramur, internis ulceribus affecta? Innumerabi-
lia praterea febrium genera, aliarum impetu sauentium, aliarum
tenui peste repentium, aliarum cum horrore, & multa membrorum
quassatione venientium? Quid alios referam innumerabiles morbos,
supplicia luxuria? Immunes erant ab istis malis, qui nondum se deli-
cys soluerant, qui sibi imperabant, sibi ministrabant. Corpora opere ac

E e 8 vero

vero labore durabant, aut cursu defatigati, aut venatu, aut tellure versati: excipiebat illos cibus, qui nisi esurientibus placere non poterat. Itaq; nihil opus erat tam magna medicorum supelleſtile, nec tot feramenta, atq; pyxidibus. simplex erat ex simplici causa valetudo: multos morbos multa fercula fecerunt. Vide quantum rerum per unam gulam trāsiturarum permisceat luxuria, terrarum marisq; vastatione! necesse est itaq; inter se tam diuersa dissideant, & hausta malè digerantur, alijs aliò nitentibus. Nec mirum quòd inconstans variisq; ex discordi cibo morbus est: & illa ex contrarijs natura partibus in eundem compulsa redundat. Inde tam nullo agrotamus genere, quàm viuimus. Maximus ille medicorum, & huius scientia conditor, faminis nec capillos defluere dixit, nec pedes laborare. Atqui haec iam & capillis destituuntur, & pedibus agra sunt. Non mutata feminarum natura, sed vita est nam cùm virorum licentiam equauerint, corporum quoq; virilium vitia equauerunt. Non minus perniculant, non minus potant, & oleo, & mero viros prouocant: aquè inuitis ingesta visceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remetiuntur: aquè nixem rodunt, solatium stomachi astuantis. Libidine verò, nec maribus quidem cedunt, pati nata. Dij illas Deaq; malè perdant: adeò peruersum commota genus impudicitia, viros ineunt. Quid ergo mirandum est, maximum medicorum, ac natura peritissimum in mendacio prehendi, cùm tot femina podagrica, caluaq; sint? Beneficium sexus sui vitijs perdididerunt, & quia feminam exuerunt, damnata sunt morbu virilibus. Antiqui medici nesciebant dare cibum sapius, & vino fulcire venas cadentes: nesciebant saniem emittere, & diutinam agrotationem balneo sudoribusq; laxare: nesciebant onerum vinculo, brachiorumq; latentem vim, & in medio sedentem, ad extrema reuocare. Non erat necesse circumspicere multa auxiliorum genera. cùm essent periculorum paucissima. Nunc verò quàm longè processerunt mala valetudinis? has vsuras voluptatum pendimus, ultra modum fasq; concupitarum. Innumerabiles esse morbos miraris? cognos numerosa. Cessat omne studium: & liberalia profecti sine vlla frequentia, desertis angulis president. In Rhetorum ac Philosophorum scholis solitudo est: at quàm celebres culinae sunt, quanta circa nepotum focos iuuentus premit?

IX.
Idem ibid.

Et paullo pòst: Transco pistorum turbam, transco ministratorum, per quos signo dato ad inferendam cenam discurretur. Dij boni quantum

quantum hominum unus venter exercet? quid tu illos boletos, voluntarium venenum, nihil occulti operis iudicas facere, etiamsi praesentancanti non furant? quid tu illam aestivam niuem non putas callum jecioribus obducere? quid illa ostrea, inertiissimam carnem, caeno saginatam, nihil existimas limosa grassicatis inferre? quid illud sociorum garum, preciosam malorum piscium saniem, non credis vrere salsa tabe praecordia? quid illa purulenta, & qua tantum non ab ipsa igne in os transferuntur, iudicas sine noxa, in ipsis visceribus exstingui? Quam foedi atque pestilenti rudus sunt, quantum fastidium sui exhalantibus crapulam veterem? scias putrescere sumpta, non concoqui. Memini fuisse quondam in sermone nobilem patinam, in quam quidquid apud lautos solet diem ducere, properans in damnatum suum popina congesserat: veneria spondyliq, & ostrea satenus circumcisa, qua eduntur, intervenientibus distinguebantur echinis, torti, distractiq, sine ullis ostibus nulli constrauerant. Pigeat iam esse singula: coguntur in unum saporis: In caena fit, quod fieri debet saturo in ventre. Exspecto iam, ut manducata ponantur. quantulo autem hoc minus est, testas excerpere, atque ossa, & dentium opera coquum fungi? graue est luxuriari per singula, omnia semel, & in eundem saporem versa, ponantur. Quare ego ad unam rem manum porrigans? plura veniant simul: multorum ferculorum ornamenta coeant, & cohareant. Sciant protinus hi, qui iactationem ex istis peti, & gloriam aiebant, non ostendi ista, sed conscientia dari. Pari-ter sint, quae disponi solent, iure uno perfusa: nihil inter sit ostrea echinis, spondyli perturbati nullis concoctiq, ponantur. Non esset confusior vomentium cibus. Quomodo ista perplexa sunt, sic ex istis non singulares morbi nascuntur, sed inexplicabiles, diuersi, multiformes: aduersus quos & medicina armare se coepit multis generibus, multis obseruationibus. Haec obseruatē Seneca de gulae damnis disputauit. Breuiter & neruose S. Leo: Quotidiano, inquit, dilectissimi, experimento probatur, potius satietate aciem mentis obtundi, ciborum nimietate vigorem cordis hebetari: ita ut delectatio edendi, etiam corporum contraria sit saluti, nisi ratio temperantia obsistat illecebra, & quod futurum est oneri, subtrahat voluptati. Sicut fecit Berzellai, qui ad familiam & mensam Dauidis inuitatus dixit: Oligenarius sum: hodie, numquid vigent sensus mei ad discernendum suane aut amarum? aut delectare potest seruum tuum cibus & potus? Et si enim nulli

S. Leo serm. 8, de ieiunio decimi mensis.

Reg. 19. 35.

Tit. 2. 2.

nulli ætati conuenit gula, maximè tamen ea dedecet senes. Quare Titum monet Apostolus, vt *senes sobrios esse jubeat*, ne ex crapula illis somnus & corpor dominetur, phlegmate adaucto, ex quo somnus inducitur. Sed nescio quo modo gastrimargia, quæ nulli non ætati insidiatur, senilibus tamen annis maximè adhæret. Putant homines, canis plus deberi, & longè aliter quàm Bercellai sentientes, inde vires volunt restaurare, vnde maximè opprimuntur. Quod iudicium in senibus est erubescendum. Nam pueris eum errorem esse, vt putent se fructibus seu maturis, seu immaturis, nihil sanitati nocere, minùs mirabile est.

X.

Ex culinis ad cellas veniamus. Nam inde quoque magis venena, quàm vina depromuntur. Neque iam tantùm vina vo-
so venena, quemadmodum, apud Xenophontem Cyrus, cui idcirco Sacas pincerna fuit odiosus, quòd Astyagi non vinum, sed venenum miscuisse videretur, quo epoto, vacillaret, & ambulare non posset: aut quia non rarò magnatibus in vino venenum miscetur, vnde illis pocillatore opus est, qui, suo periculo, domini fata prægustet; sed quia reuera etiam merum vinum, instar virulentæ bestię mordendo à se morbos & pestes infundit, omnia

Prou. 23. 29.

quæ depopulatur membra intemperanter ingurgitatum. Cui va, ait Salomon, cuius patri va? cui rixa? cui fonea? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nonnè his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinum, quando flarescit, cum splenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Bellissimè quidam in senem bibulum, sub amphora, vel piscibus natum, his versiculis lusit:

Bernhard.
Bahusius, lib.
1. epigr.

*In niuis Appi iam regnat Bruma capillis,
Inq, oculis semper viuo flammantibus Æstas:
Baccifer Autumnus pingit nasumq, genasq;
Cumq, bibit, florum dulce illi ad tempora Ver est.
Sic potans totum in vultu gerit Appius annum.*

Eccli. 40. 20.

Quæ hæc, ô Superi, insania est! Vinum, quod latificat cor, & ad sanitatem hominis est creatum, ad satietatem, ad vomitum, ad ebrietatem, ad corporis imbecillitatem, ad omnes morbos promouendos, vtque tantò celerius promoneat, glacie mistum bibunt,

bunt, immò nimbi instar in ventrem irruere cogunt. Itaq; rectè idem Poëta ait:

Coi vox, Senis est, nec dilige, nec fuge vinum.

Nam nocet, & prodest; hinc modicum, hinc nimium.

Contrà ego, non contrà: fuge vinum, dilige vinum;

Fer puer huc, tolle hinc; huc modicum, hinc nimium.

Nimium quid aliud est, quàm venenum? Vnde quisquis vel sibi, vel alteri nimium propinat, idem facit, ac si ei venenum misceat. Quod Abacuc planè pronuntiat. *Va, qui potum dat amico suo mitens fel suum, & inebrians.* Fel enim, serpentum, aut draconum est maxime noxium. In sanitatem bibitur, donec venter hydrope intumescat. Ita Christo aduersatur bibones. Ille ex aqua vinum, isti è vino aquam faciunt, &, dum alijs bibunt, sibi faciunt.

Hinc, teste S. Augustino, *Omnes ebriof tales sunt, quales paludes esse videntur. Nascuntur in illis sanguisuga, rana, & diuersa genera vermium, qua magis horrorem possunt generare, quàm aliquid, quod ad victum proficiat, exhibere.* Vt autem scias, quid hoc venenum efficiat in corporibus (nam de animi morbis non loquor) vocem amittunt, ait S. Ambrosius, *colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excedunt.* Non est hic terminus ebrietatis. A capite vsque ad pedes hominem vastat. Audias conquerentem de graui dolore capitis: si interrogas, vnde is dolor oriatur, dicet: Heri nimium bibi. Et aiunt, fuisse rudem Confessarium quempiam, in Italia, qui, cum ei Germanus confiteretur, se ebrium fuisse, experiri voluerit, quid sit ebrium esse. Cum igitur se se inebriasset, altero que die, capite doluisset, hac experientia doctus, reuertenti Germano, & ebrietatem rursus confitenti, pœnitentiæ loco injunxit, vt se se denuò inebriaret, & capitis dolore ventris delictum lucret, ratus nullam pœnitentiam posse ebrietate esse grauiorem. Ebrietas certè cerebrum catarrhis, nares destillatione, aures humoribus noxijs, oculos lippitudine, genas nasumque cupreo luròre implet. Nec rarè creat ingentem in dentibus cruciatum. Vino collum intumescit, & vocis via guttur obsidetur. Vino pulmones ad perniciem irrigantur; incenditur hepar; stomacho adimitur

Ff

cibi

Idem. Bern-
Bahuf lib.
cit.

Abacuc, 2. 15.

XI.
S. Augustin:
serm. 231. de
tempore.

S. Ambr. lib.
de Elia & je-
iunio, cap. 16.

cibi appetitus; in renibus & vesica calculus generatur: podagra pedes occupat, omnia denique membra tremunt & contrahuntur. Hinc qui aquam bibunt, plerumque sunt robustiores; vini potatores, qui noctem in diem, & diem in noctem vertunt, vereque, quia dum lucet, dormiunt, dum sol terram subit, bibunt, *Principes* dici possunt *tenebrarum*, omnibus morbis corpus obruant. In compendio dixit Poeta.

*Nubila lippa, febris, rabies, mors, calculus, hydrops,
Vertigal Bromij, & fex scelerata meri.*

S. Ambr. lib.
de Elia & je-
iun. cap. 13.

Ita, dum quærent in poculis homines voluptatem, inveniunt crucem. Quare, sicut D. Ambrosius de illis; qui alios vel directè, vel indirectè inducunt ad ebrietatem, dixit: *Rogas ad iucunditatè, cogis ad mortem*; ita de his licet dicere, tot eos morbos, quot scyphos bibere, si bibant extra necessitatem, & natura reluctante. Cui igitur morbos hos debent, immò cui possunt, nisi sibi metipsis ascribere? Itaque si ægrotent, verum morborum suorum authorem accusent, & cum in morbo & lecto cubant, illud sibi metipsis canant: *Tute tibi intrinisti, tibi exedendum est.*

C A P V T XXIII.

Nonam morborum causam esse iustitiam DEI hominum peccata punientis, ostenditur ex historijs veteris Testamenti.

I.

Uc vsque morbos hominum à natura, à dæmonis invidia, à malitia dæmoni seruentiam, ab hominum ipsorum ira, odio, temeritate, intemperantia, alijsq; vitijs oriri ostendimus. Nec illud tacuimus, per peccatum mortem introiisse in mundum, & labores vnà languoresq; qui mortem antecedunt, tamquam prænuntij, vel tamquam stipatores satellitesq; comitantur. Vnde intelligi potest, etiam DEVM ipsum esse causam morborum mortiumq; non tantum permittentem, sed etiam immittentem punientemq;. Et quidem multis de causis iustissime Mundi Rector humano generi morbos vel immittit, vel permittit. Quarum sanè prima est iustitia hominum peccata puniens, sine qua mundus iste non gubernaretur.

Sicut